
Z HISTORIE

Jean Jacques Rousseau a jeho „Vyznání“ (1. část)

Vacek J.

Motto:

*„Vrozená chorobnost J. J. Rousseaua byla zdrojem jak jeho geniality, tak i jeho paranoie.“
Paul Julius Möbius*

Pokusil-li by se někdo v naší současnosti ospravedlnit Lombrosovy úvahy o vazbě geniality a šílenství, mohl by si sotva zvolit lepší příklad než život a dílo Jean Jacquese Rousseaua (1712-1788). Literatury na toto téma je ve světovém písemnictví nepočítaně. Obsahuje i nesčetné faktografické omyly a svévolné spekulace. Záhady géniova tělesného i duševního churavění lákaly i lékaře. Místy historické realitě vzdálenou Feuchtwangerovu uměleckou fabulaci v jeho „Bláznově moudrosti“ [1] tolerovat lze, elaboráty z literatury faktu, zejména ze sféry psychiatrické či i širší medicínské patografie J. J. Rousseaua musíme posuzovat měřítky přísnějšími. Z akademické psychiatrie stojí za zmínku díla Möbiuse [11], Lange-Eichbauma [6], Kretschmera [5] a Leonharda [7, 8], případně psychiatrického historiografa Starobinskiho [15]. Nezhostili se svých pokusů o Rousseauovu psychiatrickou patografii bez chyb a omylů, a to ani ve vztahu k jeho známým masochistickým sklonům, ani co do výkladů v druhé polovině jeho života až do absurdit zasahujících bludné výklady reality. Starší prameny jsou dnes sotva dostupné (Pinel, Esquirol, Morel, Janet, Lange aj.).

Sotva lze pochopit Möbiusova nadšená slova o Rousseauovi. Sice „paranoik“, nicméně „muž skvělého ducha, s neotřesitelnou dobromyslností, s trvajícím střízlivostí a bezpodmínečnou pravdivostí...“ [11, 19]. Dobromyslný a paranoik? Moc se to k sobě nehodí, že? Rousseauovi nelékařští biografové dospívali často k rozmanitým klamným, nezřídka dehonestujícím soudům. Britský historik Paul Johnson (4) napsal: „Rousseau...patřil k největším reptalům v historii literatury a trval na tom, že celý jeho život byl jen řetězcem utrpení a perzekuce....dělal to vesměs tak, že mu všichni věřili ... přeháněl... jeho zdraví zas tak mizerné nebylo, jak se to snažil vylíčit....I jeho nespavost byla výmyslem. Neutuchající obava o zdraví jako hnací síla sebelitování....Byl zkušený podvodník. Lhal... egoismus dominoval, tvrdil, že se liší od ostatních lidí jak svým utrpením, tak i svou velikostí a skvělými kvalitami. Vytahoval se, že tak jak on umí milovat, nikdo jiný nedokáže... Domýšlivost

byla extrémní....systematicky zneužíval ostatní lidi, byl i ke svým mecenášům neomalený a hrubý, byl v chování buran, pohrdal prostými ženami a vážil si jen skutečných dam...Jeho zevnějšek býval zanedbaný, on se s tím ale spíš holedbal...V jeho povaze dominoval nevděk...“ V zrcadle Johnsonova spisu „Intelektuálové“ [4] se arci obětí dehonestace stali i další velikáni ducha, takže tento historik neměl spadeno jen na Rousseaua. Bazálním nedostatkem mnoha děl o Rousseauovi z pera lékařsky a psychiatricky neerudovaných autorů byly deficitní znalosti medicínsky relevantních okolností géniova života a díla. Bez anglicky psané knihy českého lékaře (později i sociologa, psychologa a politologa) Jaromíra Janaty z roku 2001 [3], se dnes nelze obejít. Sotva lze ve světovém písemnictví nalézt výstižnější dílo o Rousseauových osudech, zejména ve vazbě na jeho masochismus. Janatově, z psychiatrického hlediska nepřijatelné, interpretaci géniovy psychózy jako výrazu chronického selhání ledvin však přitakat nelze. Mým cílem je ukázat na její vazbu na osobnostní, zčásti i psychoreaktivní faktory, a to v souhlase s pojetím Möbia (paranoia) [11] a Kretschmera (senzitivní blud vztahovačnosti) [5] a v rozporu s jinak relevantními závěry Leonhardovými („affektvolle Paraphrenie“) [7, 8].

O svých osudech nám Rousseau prozradil nejvíc sám. „Vyznání“ (v plurále, tedy „*Les Confessions*“), autobiografii, dvanáct knih, psal pět let (1765-1770) [14]. Začal v triapadesáti, skončil v osmapadesáti. Vypravěčský um oslní. „*Své myšlenky zpíval*“, napsal F. X. Šalda [13]. Co soudit o jejich obsahu? Dočtete se o nich hanu i chválu, je to pravda i lež a všeho příliš. Je nesnadné se v tom vyznat. „*Drsně upřímný životopis*“ (Lesný) [9], „*obranný spis duševně chorého*“ (Möbius) [11], „*sebeobžaloba se mění v žalobu*“ (Mejdřícká) [10], „*spis člověka s bludem pronásledování*“ (Venzmer) [19], „*obratně konstruovaná obrana*“ (Janata) [3], „*obranný spis paranoika proti domnělým nepřítelům a protože kořenem jeho bludu byl prožitek viny, jsou 'Vyznání' doznáním viny*“ (Kretschmer) [5] a tak všelijak. Ideativní exhibicionismus? Obnažoval sebe sama. Přiznával i to, za co se každý (civilizovaný) smrtelník stydí. Tenkrát ještě víc než dneska. Nebylo to masochistické? Přiznávat sexuální poklesky nemusel. Nikdo o nich neměl ani tušení. Ani jeho domnělí perzekutoři. Takže proč? Jen nenávist k pokrytectví

a potřeba říct pravdu, ať to stojí, co to stojí? Tím bychom si našeho génia idealizovali ještě víc, než se už stalo. Sebe si cenil nadmíru. Vzdor svým pokleskům? Ano. Kdo je bez nich? Není-li z lidí nejlepší a nejujpřímnější, je aspoň jiný. Prorok, reformátor, filozof, objevitel velkých pravd, osobnost mimořádně výjimečná. Čili narcismus jako vyšitý. Jeho smysl? Apologie jeho neschopnosti stát se integrovaným členem společnosti [3]. Zavínil to jen ten (fiktivní) komplot? Jeho obhajoba proti němu vyznívá v oslavu sebe samého [13]. Feuchtwanger ve své „Bláznově moudrosti“ [1] vložil kritiku géniových „Vyznání“ do úst Gilberty de Latour: „A před tímhle leželi všichni na kolenou! Byli slepí? Nazývali jej „mužem pravdy“. Což nezpozorovali, že každé slovo je vyľhané? Když sis přečetl jednu stránku samotnou, znělo to i přesvědčivě, ale již další stránka říkala opak. Nedokázal prostě mluvit pravdu, ten Jean Jacques...“.

Ve Francii pronásledovaní Rousseauovi huge-notšší předkové z otcovy strany našli své útočiště v Ženevě, která se díky Kalvínovi stala od poloviny 16. století „protestantským Římem“ s vyhoceným morálním puritanismem. (Stendhal: „Ženeva je vězení.“). Jeho otce Isaaca, „inteligentního volno-myšlenkáře“ [6], hodináře a později tanečního mistra, měli někteří za dobrodruha bez morálních skrupulí [9], za pijáka a „psychopata“ [6], násilnického výtržníka [4], zbožného požitkáře a nestabilního, neodpovědného a explozivního člověka [3]. Sedm let byl hodinářem v istanbulske protestantské komunitě [19], leč nikoli v sultánově harému, jak se později Rousseau vychloubal [14]. Dle jedné verze se Isaac vrátil ke své ženě, půvabné Jean Jacquesově matce Susanne ze zámožné ženevské rodiny Bernardů. Ta zemřela krátce po jeho narození na horečku omladnic. Dle jiné verze [3] pobýval Isaac v Istanbulu až po smrti své ženy, když jeho druhé povolání tanečního mistra měli puritánšší Ženevané za nepatřičné. Jean Jacques se narodil jako druhé dítě svých rodičů prý „polomrtvý s malou nadějí na přežití“ [14]. O jeho o sedm let starším bratrovi Francoisovi se moc neví. Otec ho prý preferoval, svými výchovnými metodami však nezabránil jeho „prostopášnosti“ [3,] a tak ho poslali do polepšovny, z níž zmizel a rodina se o něm už nikdy nic nedozvěděla. Někteří nacházejí v anomaliích otcovy a bratrovy osobnosti doklady Rousseauovy genetické zátěže [6, 9]. Po rvačce s francouzským kapitánem Gautierem na jakémisi honu měl být Isaac vězněn a proto narychlo v roce 1722 opustil Ženevu a usídlil se v Nyonu v kantonu Vaud, kde se podruhé oženil [3, 19]. Desetiletého synka sebou nevzal a ani ho finančně nezabezpečil. Jeho vztah k otci? Po matčině smrti k němu citově přilnul a nic zlého o něm nepsal. Problémy ale byly. Otcovy výčitky, že zavínil matčinu smrt (jedna z příčin jeho celoživotních prožitků viny?). Otcovy zásluhy? Od útlého věku mu předčítal o antickém světě. Teta a chůva Jacqueline chlapce hýčkaly. Po

otcově odchodu se poručníkem stal matčin bratr Gabriel Bernard a poslal ho spolu s jeho bratrance-m do výchovy pastora Lamberciera na vesnici Bossey. O chlapce pečovala čtyřicetiletá (nikoliv třicetiletá, jak psal Jean Jacques) slečna Lambercierová, svobodná pastorova sestra. Slečna jim za jejich prohřešky hrozila, k exekuci (a to neprávem) posléze došlo. „Ještě podivnější bylo, že mě trest ještě více připoutal k té, která ho uložila. Muse-la dokonce zapůsobit celá má náklonnost a přirozená něžnost, abych už opakování téhož trestu nevyhledával, abych nehleděl si ho vysloužit. V bolesti, ba i v hanbě, jsem nalézal směr smyslnosti a při pomyslení, že přijmu trest z téže ruky, nechávala ve mně ta smyslnost více touhy než strachu. Týž trest z ruky slečnina bratra by mi zdaleka nepřipadal tak příjemný, protože se do mých pocitů bez pochyby vmísil předčasný pud pohlavní...Kdo by uvěřil, že ten dětský trest, který udělila osmiletému chlapci třicetiletá žena, rozhodl na zbytek života o mých sklonech, touhách a vášních, o celé mé bytosti, a to přesně v opačném smyslu, než v jakém měl přirozeně působit?“ [14]. Pak dostal Jean-Jacques na zadek podruhé, a to bylo naposled. Nejspíš to slečně Lambercierové došlo. I jeho postel z její ložnice zmizela [8]. Od té doby by byl Jean Jacques nejraději ze všech žen učinil samé slečny Lambercierové [3, 7, 8, 14, 19]. V jedenácti navštívil otce v Nyonu. Slečně Gotonové bylo také jedenáct. Hráli si na školu. Ona učitelka, on žáček. Přál si fyzický trest. Musel vroucně poprosit. „Byla to opravdu zvláštní žena, ta malá slečna Gotonová, krásná nebyla....měla panovačný, hrdý výraz, jenž se dobře hodil k její úloze učitelky...sama si ke mně dovolovala největší důvěrnosti, já jsem si k ní nic dovolit nesměl, jednala se mnou přesně jako s dítětem....žárlil bych na ni jako Othello, dívoce a bláznivě, kdybych si představil, že by mohla s někým jiným jednat jako se mnou, neboť i to byla milost, o jakou bylo nutno prosit na kolenou“ [14].

V roce 1724 se dvanáctiletý Jean Jacques do Ženevy vrátil. A vzdělání? Nic moc. V patnácti ho dali učit písařem u notábla Masserona. Vyhozen pro lenost. Ani u rytce Ducommuna to s ním nešlo. „Byl jsem tlachal, mlsoun a někdy i lhář, kradl jsem ovoce, cukroví, lahůdky...poučil jsem se, že krást není tak strašné, jak jsem se domníval...nic, co bylo na dosah, nebylo přede mnou jisté...“ [14]. Více ho bavily toulky. Až do noci. To už se brány města zavřely. K Ducommunovi už ani nepáchl. Přespával, kde se dalo. Od té doby byl jeho život věčným putováním [19]. Savojsko bylo za humny. Přihlásí se tam ke katolíkům. Farář Confignon v Ponteverre ho expedoval k paní baronce Luise Eleonoře de Warensově (dala manželovi ve Vevey na ženevském jezeře vale a odešla bezdětná do savojského Annecy, kde žila z penze od sardinského krále). U drobné osmdva-cetileté modrooké blondýnky a zbožné katoličky našel Jean Jacques nový domov. Na čtrnáct let, občas i s delším přerušením. Poslala ho do Turina

(1728). V katolickém semináři Santo Spirito se dobře necítil (spolužáci „ničemové“, ženy „běhny“). Jeden žák ho sváděl (od té doby pederasty nesnášel). Katolicky ho pokřtili (duben 1728), za čtyři měsíce pustili. Na kněze se nehodí. Pár lir v kapse. Něco dělat musel: nakrátko rytec, lokaj, sluha a dokonce sekretář. S kupcovou Basilovou to marné nebylo. Jen ho vyzvala, aby před ní poklekl. Vzrušilo ho to. Pokračování? Žádné. Vrátil se starý Basil z cest a vyhnal ho z baráku. Natrvalo nic na výdělek a drobné nepravosti. Jenže i exhiboval, byť hodně neobvykle. Představy žen naplňovaly jeho mysl. Ostych ho brzdil. „*Moje vzrušení rostlo do té míry, že když jsem nemohl své touhy ukojit, rozněcoval jsem je nejvýstřednějším počínáním. Vyhledával jsem temné aleje a skrytá zákoutí, abych se tam zdálky mohl ukázat ženám tak, jak bych se chtěl objevit přímo před nimi. Co viděly, nebyl výjev necudný, na to jsem nemyslel, byl to výjev směšný...*“ Pár interperetům to nedošlo. Soudili na „obvyklý“ exhibicionismus. Jenže on genitál neukazoval. Vytrkoval odhalený zadek. Zdátky žadonil o recidivu trestu slečny Lambercierové. „*Směšný výjev*“ a „*bez necudnosti*“. V Turině to už dál nešlo. Znova vagabundem a toulky s nějakým kejklířem. Jako devatenáctiletý panic se vrátil k paní Warensové (přesídlila do Chambéry). Její zásluhy byly nesmírné. Z neohrabaného vagabunda se stal vzdělaný muž uhlazeného vystupování s korektní francouzštinou. I hudba ho zaujala, učil ho regenschori, epileptik a alkoholik. Jean Jacques ho později doprovázel do Lyonu (1740). Pobyl si tam rok jako vychovatel. Kradl tam víno a dobroty. Regenschoriho nechal v epileptickém záchvatu bez pomoci. Zpátky k paní Warensové. V jednadvaceti se stal milencem paní Warensové. „Zaučila“ ho. Měl to trošku za krvesmilstvo, vždyť jí říkal „maminko“ („*maman*“) a ona mu „můj maličký“ („*mon petit*“). Druhým milencem paní Warensové byl zahradník Anet. Rousseau ho dobře snášel. Po jeho smrti měla mladšího, jistého Wintzenrieda. Ten mu vadil, snad ho i nenáviděl. Takže všechno v pořádku? Kdepak. Blýskání na časy pozdějšího šílenství? Tři roky záhadně stůně. Začalo to nehodou. U jistého učitele fyziky vynalézal neviditelný inkoust. Vybouchla baňka s vápnem, a tak pár neděl neviděl. A úzdrava? Kdepak. Srdce buší, v uších hučí, únavou zmalátnělého svírá tíseň. Nemoc těla? Kde nic, tu nic. Hypochondrie? „*Bez pochyb se do toho mísi- lo mnoho mylně domýšleného i chorobných představ. Ponuré představy (Němci jim říkají „Grillen“) jsou ale nemocí šťastných lidí...bylo to jakési nevyrovnané náladové ladění vprostřed šťastného žití...*“ [14]. Něco jako „*melancholie*.“ I za mrtvého se už pokládal. Rozkládá se mu tělo [3]. Paní Warensová o něj pečovala. Prepečlivě. Někdy nebyl s to se ani pohnout. Že by simuloval? Nebo agravace? [3]. Nezdá se [7]. „*Jak sladká by to byla smrt, kdyby byla tehdy přišla...svou péčí mě maminka zachránila...*“ [14]. Ještě víc ji k sobě připoutal. A ta podivná

nemoc se párkrát opakovala [3, 6, 7, 19]. A paní Warensová dělávala samaritánku každou chvíli. „*Nepřečetl jsem popis ani jediné nemoci, abych si nemyslel, že ji mám*“ [14]. A pak na to kápnul. Má polypa na srdci. Zví, že je na to kapacita v Montpellieru. Jistý doktor Fizes. V pětadvaceti vyrazí na cestu do Francie (1737). „*Smrtící*“ potíže se během cesty jaksi vytratily. Cestou erotická avantýra. Zase modrá krev, paní de Larnage, nijak moc hezká a starší, matka patnáctileté dcerky. To ona ho první objala a políbila. A on byl na svou „mužskost“ hrdý, ač šlo jen o strach, že ji urazí a že se mu vysměje. Iniciátorkou pětidenní vášně byla ona. On byl podroben. Inu, masochista [8]. Jak dospěl do Montpellieru, nemoc se vrátila. Léčili ho dva měsíce. Jak? Dnes se tomu říká vodoléčba. Taky pil syrovátku a pomohl i odvar z kůry [7].

Trošku obdivu si Rousseau zaslouží v hudbě. Když se dostal k paní Warensové, neznal ani noty. Nejen se je rychle naučil, ale vymyslel originální způsob hudebních záznamů číslicemi. Občas se jako učitel hudby i živil. Na podzim 1741 v devětadvaceti jede do Paříže. Předá svůj vynález Akademii. Pár měsíců čeká na verdikt. Odmítnutí. „*Neužitečný systém*.“ Rousseau živoří. Co se stát skladatelem? Zkouší to. Úplný neúspěch to není, ke slávě to nestačí. Někjaký jezuitský páter ho protlačí do pařížských salonů [19]. Ujmou se ho „nóbl“ dámy, hlavně bohatá paní Dupinová. Seznamuje se s „encyklopedisty“. Hlavním příznivcem je Denis Diderot (1713-1784), přítelem Frédéric Melchior Grimm (1723-1807) i další. Protekcí markýzy de Broglie ho přijímá jako tajemníka francouzský vyslanec v Benátkách. Vydrží to sotva rok. „*Hanebná povaha, neslýchaná drzost*“, napíše o něm vikomt de Montaignu a propustí ho. Hrozilo vězení, proto rychle zpět. Ty Benátky ale marné nebyly. Kamarádi mu přihráli překrásnou Zulettu, prostitutku. Pouliční běhny nesnášel, teď však podlehl. Proč? Masochisticky to v něm vzkypělo: „*Cítila se donuce- na mě držet v šachu...posadila se proti mně, jako bych byl jejím poddaným, dala mi své rukavice, svůj klobouk, abych to nesl, vyzvala mě, jdi tam a zase jinam a že mám dělat to, za chvíli ono. A já poslouchal...*“ Jaký div! Stal se poddaným děvky! Jenže pak vášní rozparádný vychladl. Zuletta se chovala, jak se na ženu patří. Milá, vstřícná, laskavá. A to byl konec. Vládkyně zmizela, jeho zájem o sex vyčpěl a až pak mu došlo, že on přece prostitutky nemůže. Pláč jeho impotenci zpečetil [8]. I prostitutka Janetta ho vášní zahrnula [3]. Jen škoda, že neměla jednu bradavku. Změnu jeho sklonů nenavodila. „*Ne vzdal jsem se svého zho- ubného návyku ukojovat své potřeby jiným způsobem*“ [14].

A u Benátek se zastavíme ještě z jiného důvodu. Jeho potíže s močením se objevily až tam, ve dvaatřiceti letech. Oddával se uretrální masturbaci [3, 15]. Jednou si posteskl: „*Nevyužil jsem svého nešťastného návyku, abych podvedl svou vášeň.*“

Jaký „nešťastný návyk“, navíc „z vášně“? O sériovém výskytu infekcí močových cest po řadu let, nezřídka s horečkami a schváceností, se ví (urethritis, cystitis, posléze pyelonephritis s terminální renální insuficiencí). A pitva? Nic. Příčina infekcí urogenitálu neshledána. A tak proč ty věčné katetrizace? V šestatřiceti první zmínky o retenci moči (1748). V devětatřiceti (1751) mu pařížský doktor Daran odhadl život tak na šest měsíců. Dostal měkké „voskové“ katetry. Používal je deset let. Že psal ve „Vyznáních“ něco jiného? Už víme, že se divit nemáme: „Napsal jsem v první části, že jsem se narodil polomrtvý. Pro organickou vadu močového měchýře jsem v prvních letech téměř neustále trpěl zadržováním moči....Má robustní konstituce nakonec zvítězila...natolik, že s výjimkou ...častého močení...až do svých třiceti let jsem svou první nemoc téměř nepocítil. Poprvé se mi ozvala po příchodu z Benátek...řezání a vzniklo ledvinové onemocnění...“. Každé rozrušení a musel močit. Dost divné, že? Ischuria paradoxa? Sotva prý šel mezi lidi. Kdo mu uvěřil, hledal vysvětlení. Retence moči od mala? Vrozená hypertrofie prostaty [6]? Lesný [9] myslel na myelodysplázii s dysurií z postižení bederní míchy. Leonhard [8] zdráhavě hádal na „spasmy“. A připomněl psychoanalytika Stekela [16], že psal o „neurotickém vzniku“ téhle věci. Katetrizace zatraceně bolí a ne každý ji svede. Že bolí? Masochista je s bolestí srozumněn. Váže-li se na sex. Johnson [4] vrozené organické příčině močové retence uvěřil. Vyspekuloval hypospadii. Jean Jacques se s ní prý narodil. Pak se onen otvor na spodině penisu nějak zúžil a retence si katetr vynutila. Trápení s močením Rousseau bez pochyb měl. Nemysleme na příčiny. Trýzeň to byla. I společensky. Nevypučelo tím zrníčko paranoidity? Pořád hledat koutek, kde si ulevit, že? Nevysmívají se mu lidi? A historka s arménským krojem? „V plandavých kalhotách nebylo vidět, že se pomohl“ [9]. Jenže Rousseau nosil arménský oděv až od padesátky (1762). To už byly recidivy infekcí močových cest na denním pořádku (jeden katetr se v měchýři zalomil a nikdo neví, jak se dostal ven). V Montmorency (1762) mu arménský krejčí oděv ušil: dlouhý kaftan, vesta, pás a kožešinová papacha. Pod kaftanem mohl mít i nádržku na moč. Taký lepší možnost katetrizace [6]. Když si v tom kroji vyšel, pobuřoval lidi. Trvale ho nosil až ve švýcarském Motiers (1763). Lidi si zvykli a on si tím trošku dělal i reklamu [4].

Konečně je na řadě Tereza Lavoisierová z Orleansu, pradlena a služka v podřadném hotelu Saint-Quentin u Sorbonny. Dost hezká, dvaadvacetiletá, čistá, psát ani počítat skoro neuměla, neznala hodiny ani měsíce v roce. Debilita? Nezdá se. Její úsudky v kritických situacích měly váhu. Nebyl to nějaký specifický deficit (dyslexie, dysgrafie, verbalizační nesnáze) [8]? Byla géniovou družkou od roku 1745 přes čtyřicet let (svatbu měli až krátce před jeho smrtí). Domácnost zvládla dobře (na čas

s pomocí své prý hamižné matky) a porodila pět dětí. Všechny skončily v nalezinci. Svět to Rousseauovi nikdy neodpustil. Byl jejich biologickým otcem? O Tereziiných avantýrách s mužskými se napsalo dost. Rousseau plodný byl. I potentní [3, 8]. Proč si proslulý intelektuál vybral partnerku hluboko pod svou úroveň? A jsme tu zase u masochismu. O té obvyklé lásce se prý mluvit nedá. „Co si čtenář pomyslí, když mu řeknu docela po pravdě, že jsem k ní od první chvíle, kdy jsem ji spatřil, až do dnešního dne nepocítil ani jiskérku lásky...a že smyslná touha, kterou jsem na ní ukájel, se týkala jen pohlaví a neměla nic společného s nitrem...od mužů jsem se neměl čeho obávat, jsem si jist, že jsem jediný, koho opravdu milovala...“ Vystihl to Janata [3]: „V Tereze zřejmě konečně našel svou masochistickou paní, svou vysněnou milenkou, kterou naučil poskytovat mu utrpení, jež bylo pro něj zdrojem největšího smyslového prožitku, jenž spočíval v uretrální masturbaci, jak se ji pravděpodobně naučil v Benátkách. Uretrální masturbace poskytuje jediné plauzibilní vysvětlení jeho recidivujících infekcí močového traktu a též i jeho spoluzití s intelektuálně inferiorní Terezou...“. Tedy vytožená uretrální masturbace, prováděná ženskou rukou. Bolestivá, a tím i masochistické trestání. Nic nenasvědčovalo pro to, že by se Tereze jeho masochistické zvyklosti zamlouvaly [8]. Řekla to i matka Lavoisierová ve Feuchtwangerově románu [1]: „Nejdřív obtěžoval Terezu po celý život svou nechutnou chorobou, bez ní by byl sešel...již před lety, potom jí ukradl děti...“. Urogenitální infekce houstly, byl-li pořád s Terezou. Než ji potkal, moc jich nebylo. Skoro žádné. Delší odloučení od ní a infekce daly pokoj [3]. Klamně je podezření, že byl masochista Rousseau impotent [6]. Duši masochisty měl, tu má moc lidí a vůbec to nejsou devianti. U něj to deviace byla. Mentální, morální či sociální masochismus, ale i sexuální. Obojí a to je masochismus konjunktivní [3]. Nejdřív vznět potence uretrální masturbací, pak koitus. Je to moc komplikované? Morálního masochistu ponižujte, ať se v něm vyvrbí prožitek viny. Ať se bahní v nářku nad krutostí života. S potencí to slavné nebývá. Koitus neláká. Jde z něj strach. Maskuje se to jako cudnost. A morální masochisti víc samotaři (Jean Jacques prosil bernský senát, ať ho zavřou na doživotí na nějakém zámku. To nebyl jen strach z perzekutorů).

Rousseauovy mladistvé i dospělé fantazie nebývaly spojeny s normálním sexuálním stykem, nýbrž s ženami, které mu poskytovaly masochistické ukojení formou fyzického trestání. Byl si i vědom toho, že jeho masochismus obsahuje i jisté rysy šílenství. Nicméně spatřoval ve své deviaci spíš něco pozitivního a dokonce dospěl i k názoru, že mu jeho deviace pomohla uchovat si dlouho panictví a čistotu na rozdíl od jiných mladíků. Svůj masochismus skrýval za symbolickým chováním. Byl potěšen, ocitl-li se u kolenou vládkyně, milenkou, kdy musel poslouchat její příkazy a musel žadonit

o prominutí. Sexuální styk prý skutečnou lásku destruuje. Láska ano, leč bez sexuální touhy, platonická. Věděl, že by sotva mohl nějakou ženu požádat o ukojení podle svého gusta. Nalezl ji až v Tereze [3]. „V Tereze jsem našel náhradu, kterou jsem potřeboval a díky Tereze jsem mohl vést šťastný život“ [14]. Ještě poznámku. Zjistilo se, že se kdysi za nevelký peněz nechal v Paříži bičovat [6].

Jak vysvětlit masochismus? Hypotéz je nepočítaně (Krafft-Ebing, Freud, Reik, Reich, Fromm, Stekel, Wurmser, Borneman aj.) a výtečně je shrnuje Janata [3]. Nejvíce se sází na abnormní vývoj v časném dětství. Proč se právě Rousseau stal masochistou, o tom se dá jen spekulovat. Okolnosti jeho výchovy, byť ne ideální, zas tak rušivé nebyly. Pravda, matka chyběla, jinak bylo o chlapce slušně postaráno. Úsudky lidí o něm dost pestré byly, dobré i méně příznivé. Skoro chameleon. Měnlivý, náladový, vrtošivý i plachý s mnoha strachy, jakási „forma nezralé zralosti“ (6), hýčkaný do narcismu. Deprivovaný? Jen napůl, semideprivovaný (3). Potíže s disciplínou odjakživa. A smysl pro odpovědnost? Nestál za řeč. Leonhard v tom tušil první záblesky nemoci jeho duše [7]. A Rousseau poněkud zženštilý byl. Masochisti femininní prý bývají. (Freud psal, že masochismus je femininní rys). Netřeba hloubat ve tmách nevědomého, aby to každého napadlo. Ženy pobraly rysů ideativního (mentálního) masochismu víc než muži. To však žádná deviace není. Jen málokterá potají touží být obětí brutálního chlapa a jen zaostalé babky na Sibíři věřily, že je mužský nemiluje, když je nebije. Mozek masochisty je organizován spíše „po žensku“. Pravá s femininní emocionalitou víc svázaná hemisféra ve vývoji levou přetrumfne, předběhne ve své maturaci. Jen čistá neurobiologie? Nikoliv. Také sociální interakce. Co jí otrásá? Ledacos. Nejvíce snad absence matky. Jean Jacques o ní přišel dřív, než mu dožrála mozková centra emotionality a sociability. Dál zabíhat netřeba. A co Lorenzův

imprinting? U fetišismu ano, snad prý sem tam i u homosexuality. U masochismu ve hře není. Týrání mláděte, že by se „vtisklo“? Jako masochismus? Leonhard [8] se tomu vysmál. Kolik lidských mládat dostává moc na zadek? Houfy masochistických deviantů to třískání nezletilců na svědomí nemá. Nakonečný [12] se přiblížil hypotéze imprintingu: „Je například možno vysvětlit vznik některých deviací sexuálního chování, např. masochismu, jako asociace výprasku se sexuálním vzrušením, jak to ve svých vyznáních popsal J. J. Rousseau - to, co je asociováno s příjemným vzrušením, se může stát sekundárním cílem.“

Na obraze z mládí gracilní Jean-Jacques zženštile vyhlíží. Na muže půvabu až moc. Kdo by se divil paní Warensové, že v něm našla zalíbení? Svě „zženštilosti“ si byl vědom. Preferoval by být ženou [3]. O jeho zženštilosti se psalo dost a též o jeho domnělém psychosexuálním infantilismu [6, 16]. Podezírali ho (neprávem) z homosexuality (Stekel) [16]. Ženským aktivitám se věnoval rád, mužské (například šerm), rád neměl. Leonhard [8] mluví o „instinktu podrobenosti“ masochisty. Volí za partnerky spíše starší ženy: Touha být řízen (paní Warensová a Larnageová) či dokonce ponižován (Zuletta, paní de Houdetot a další).

Masochismus neformoval jen jeho charakter, ale manifestoval se i v jeho literárním díle („Emil“ a „Nová Heloisa“). A vztah masochismu k jeho psychóze? Vysvětlení nesnadné. Pokusíme se o něj. Do svých asi sedmatřiceti let jen bezvýznamný větroplach Jean Jacques. Jak dosáhl své proslulosti? Kde se vzala jeho genialita?

(2. část článku spolu s literaturou uvedeme v příštím čísle časopisu.)

MUDr. Jaroslav Vacek
Lesní 15
360 07 Karlovy Vary

Česká neurologická společnost ČLS JEP, Slovenská neurologická společnost SLS,
Česká liga proti epilepsii, Slovenská liga proti epilepsii
a Lékařská fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

pořádají

ve dnech **27. 11. – 30. 11. 2008**

22. český a slovenský neurologický sjezd

Místo konání:

Olomouc, historické prostory olomoucké univerzity, olomoucké arcidiecéze a románského biskupského paláce

Hlavní témata sjezdu:

Parkinsonova nemoc a další neurodegenerativní onemocnění
Dystonie a spasticita
Roztroušená skleróza a další demyelinizační onemocnění
Cévní onemocnění mozku
Demence a kognitivní poruchy

Epilepsie
Nervosvalová onemocnění
Vertebrogenní poruchy
Dětská neurologie
Mozek a duše: umělecká reflexe

